

The University of
Tehran Press

Journal of Literary Criticism and Rhetoric

Online ISSN: 2676-7627

<https://jalit.ut.ac.ir>

Feminine Writing in the Story 'Autumn is the Last Season of the Year' Based on Showalter's Approach

Mansoureh Shahriyari

Assistant Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature, University of Tehran, Tehran, Iran.
Email: Mshahriyari@ut.ac.ir

Article Info

Article Type:
Research Article
(47-71)

Receive Date:
22 June 2024

Revise Date:
01 September 2024

Accept Date:
19 August 2024

Published online:
11 February 2025

Keywords:

Abstract

The novel, as one of the most significant and modern forms of media, plays a fundamental role in reflecting and portraying various societal issues. This characteristic enables the novel to serve as a powerful tool for reevaluating and reinterpreting the prevailing thoughts and perspectives within society. "Autumn is the Last Season of the Year," written by Ms. Nasim Marashi, stands out as one of the literary masterpieces of the past two decades, exemplifying this capability. This novel, which won the Jalal Al-e Ahmad Literary Award in 2015, provides a precise depiction of contemporary societal realities by addressing social and cultural topics.

In this article, our aim is to analyze this story through the lens of Elaine Showalter, a prominent American critic and theorist. Her theory, known as situated criticism or the literary tradition of women, allows for the examination of women's writing from the perspective of gender differences. Utilizing a descriptive-analytical method and relying on Showalter's fourfold approach—encompassing linguistic, biological, cultural, and psychological dimensions—we aim to achieve a deeper understanding of the status and experiences of women in the story.

This research endeavors to highlight the role of the novel in representing and critiquing societal thoughts and values. The ultimate goal of this study is to gain a better understanding of the challenges and issues faced by women in contemporary society through a detailed and comprehensive analysis of this literary work. By focusing on linguistic details, biological experiences, cultural transformations, and psychological tensions, this article seeks to provide a complete and multifaceted portrayal of the status of women in the novel "Autumn is the Last Season of the Year."

Showalter's fourfold approach, women, "Autumn is the Last Season of the Year," transition from tradition to modernity.

Cite this article:

Shahriyari, Mansoureh (2025). "Feminine Writing in the Story 'Autumn is the Last Season of the Year' Based on Showalter's Approach". *Journal of Literary Criticism and Rhetoric*, Vol: 13, Issue: 4, Ser. No.: 36 (47-71).

DOI:

<https://doi.org/10.22059/jlcr.2025.386477.2037>

Publisher:

The University of Tehran Press.

© Mansoureh Shahriyari

The novel, as one of the significant modern media, plays a fundamental role in reflecting and portraying various societal issues. This unique capability allows novels to be an effective tool for revisiting and reviewing the prevailing thoughts and attitudes within society. The story "Autumn is the Last Season of the Year" by Nasim Marashi, one of the literary masterpieces of the past two decades, is a remarkable example of this capability. This novel, which won the

Jalal Al-e Ahmad Literary Award in 2015, addresses social and cultural topics, presenting a precise depiction of the realities of contemporary society.

In this article, our goal is to examine this story through the lens of the approach proposed by Elaine Showalter, a prominent American critic and theorist. Her theory, known as "feminist literary criticism" or "gynocriticism," allows for the analysis of women's writing from the perspective of gender differences. Utilizing a descriptive-analytical method and relying on Showalter's four approaches—linguistic, biological, cultural, and psychological—we aim to achieve a deeper understanding of the status and experiences of women in the story.

The research findings reveal that the author examines identity crises, isolation, loneliness, and individualism in the context of the transition from tradition to modernity. By employing precise storytelling techniques, Marashi presents a comprehensive and multi-layered depiction of the lives of the characters and contemporary Iranian society. Additionally, through the use of specific vocabulary, the description of biological experiences, the portrayal of the conflict between tradition and modernity, and the examination of the characters' isolation and loneliness, Marashi effectively represents the challenges of identity and gender roles faced by women. This research highlights the role of the novel in critiquing and reflecting societal thoughts and values.

Elaine Showalter, one of the most renowned figures in feminism during the second half of the twentieth century, established the "feminist literary criticism." According to Showalter, a comprehensive examination of a female work should be conducted on four levels: linguistic, biological, cultural, and psychological.

The novel "Autumn is the Last Season of the Year" by Nasim Marashi is one of the literary masterpieces of the past two decades, published by Cheshmeh Publications, and it received the Jalal Al-e Ahmad Literary Award in 2015. The novel quickly reached its twenty-seventh edition and is recognized as a prominent work in contemporary Iranian literature. In this article, the novel is examined based on Showalter's approach in the areas of linguistics, biology, culture, and psychology.

At the linguistic level, the author utilizes specific vocabulary, unique syntactic structures, and techniques such as memory expression, imagination, and metaphor to create a feminine writing style. The language in this novel, besides conveying reality, serves as a tool for creating deep emotions and feelings.

At the biological level, the author provides a precise description of women's biological experiences, from pregnancy and motherhood to bodily changes, offering a tangible expression of the physical and emotional realities of women's lives.

At the cultural level, the author addresses structural and cultural transformations and redefines social roles and identities of women. Through the depiction of the conflict between tradition and modernity, the author shows how these changes lead to identity crises and new roles for women.

At the psychological level, the feelings of isolation and loneliness resulting from identity crises and the transition from tradition to modernity are clearly depicted in the story. The characters face social pressures and the expectations of the new world, which exacerbate their loneliness and isolation.

"Autumn is the Last Season of the Year" by Nasim Marashi skillfully examines the identity crisis, isolation, loneliness, and individualism, illustrating the impacts of these concepts in the context of the transition from tradition to modernity. This work, utilizing precise and detailed storytelling techniques, provides a comprehensive and multi-layered depiction of the lives of the characters and contemporary Iranian society. Marashi sensitively brings the feminine experiences closer to the reader and, by relying on social and cultural realities, effectively represents the challenges and complexities of gender roles.

The story revolves around three female characters, each facing men who in some way hinder their growth and progress. Despite their different backgrounds, these three women face similar challenges concerning identity, loneliness, and dependency. Marashi creates an atmosphere of contrast between hope and despair, depicting the bitter and sweet realities of these women's lives, inviting readers to reflect on and reconsider social roles and values.

This novel, one of the most prominent examples of women's writing in contemporary Iranian literature, not only reflects social and cultural realities but also provides an opportunity for readers to rethink human roles and values amidst significant social and cultural transformations.

تحلیل داستان «پاییز فصل آخر سال است» بر اساس سنت نوشتاری زنان

منصوره شهریاری ✉

استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه تهران. رایانامه: Mshahriyari@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی (۴۷-۷۱)	رمان به‌عنوان یکی از رسانه‌های مهم و مدرن، نقشی اساسی در بازتاب و تصویرسازی مسائل مختلف جامعه ایفا می‌کند. این ویژگی به رمان امکان می‌دهد تا ابزاری مؤثر برای بازخوانی و بازیابی افکار و نگرش‌های حاکم بر جامعه باشد. داستان «پاییز فصل آخر سال است» نوشته نسیم مرعشی، یکی از شاهکارهای ادبی دو دهه اخیر، نمونه‌ای برجسته از این توانمندی است. این رمان که در سال ۱۳۹۴ موفق به دریافت جایزه ادبی جلال آل احمد شد، با پرداختن به موضوعات اجتماعی و فرهنگی، تصویری دقیق از واقعیت‌های جامعه معاصر ارائه می‌دهد.
تاریخ دریافت: ۰۴ آذر ۱۴۰۳	در مقاله پیش رو، هدف ما بررسی این داستان از طریق رویکرد شوالتر، منتقد و نظریه‌پرداز مطرح آمریکایی است. نظریه او که با عناوین نقد وضعی یا سنت نوشتاری زنان شناخته می‌شود، امکان بررسی نوشتار زنانه را از منظر تفاوت‌های جنسیتی فراهم می‌آورد. با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و تکیه بر رویکردهای چهارگانه شوالتر در زمینه‌های زبانی، زیستی، فرهنگی و روانی، قصد داریم تا به درک عمیق‌تری از وضعیت و تجربیات زنان در داستان دست یابیم.
تاریخ بازنگری: ۱۵ بهمن ۱۴۰۳	نتایج پژوهش نشان می‌دهد نویسنده در این داستان به بررسی بحران هویت، انزوا، تنهایی و فردگرایی در بستر گذار از سنت به مدرنیته پرداخته و با بهره‌گیری از فنون داستان‌نویسی دقیق، تصویری جامع و چندلایه از زندگی شخصیت‌ها و جامعه معاصر ایران ارائه داده است. همچنین وی با استفاده از واژگان خاص، توصیف تجربیات زیستی، نمایش تقابل میان سنت و مدرنیته، و بررسی انزوا و تنهایی شخصیت‌ها، چالش‌های هویتی و نقش‌های جنسیتی زنان را به خوبی بازنمایی کرده است. این پژوهش، نقش رمان در نقد و بازنمایی افکار و ارزش‌های جامعه را نشان می‌دهد.
تاریخ پذیرش: ۱۳ بهمن ۱۴۰۳	شوالتر، زنان، «پاییز فصل آخر سال است»، گذار سنت به مدرنیته
تاریخ انتشار: ۲۳ بهمن ۱۴۰۳	
کلیدواژه‌ها:	

استناد
شهرياري، منصوره (۱۴۰۳). «تحليل داستان «پاييز فصل آخر سال است» بر اساس سنت نوشتاري زنان». پژوهش‌نامه نقد ادبی و بلاغت، دوره ۱۳، ش ۴، زمستان ۱۴۰۳، پایپي ۳۶ (۴۷-۷۱).

<https://doi.org/10.22059/jlcr.2025.386477.2037>

۱. مقدمه

آثاری که در حوزه‌های متفاوت هنری خلق می‌شوند، علاوه بر آن که مبین اندیشه آفرینشگر هنری خود هستند نمایانگر زوایای پنهان جامعه نیز می‌باشند. به بیان دیگر آثار هم معرف خالق خود هستند و هم معرف محیطی که هنرمند از آن متأثر است در زمینه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... و البته این موضوعی است که در رابطه با همه آثار فارغ از جنسیت نویسنده صدق می‌کند اما وقتی از نوشتار زنانه حرف می‌زنیم، سمت و سوی موضوع قدری متفاوت می‌شود.

زنان در گذشته نه چندان دور خارج از چارچوب خانواده جایگاهی نداشتند و تنها دغدغه آنان حفظ این چارچوب به هر قیمتی بود. تابع و مطیع ساختار خانواده بودند و در کنار محصور بودن در زندگی خانوادگی، زندگی اجتماعی آنان نیز مشحون از محدودیت بود از نامنی‌ها گرفته تا محدودیت در حوزه فعالیت‌های اجتماعی و... اگر زنی علی‌رغم همه این موانع برای افزایش حضور اجتماعی خود می‌کوشید با سد فرهنگی جامعه رو به رو می‌شد و دیگران با تصورات نادرستی از ضعف و ناتوانی سعی در راندن آنان داشتند.

محدودیت برای زنان، منحصر به ایران نبود زمانی که خواهران برون‌تخته در قرن هجدهم آثار خود را با نام مستعار مردانه «کارربل» منتشر می‌کردند و یا جرج الیوت^۱ و جی کی رولینگ^۲ نام مستعار مردانه برای خود برگزیدند و یا انتشارات بیلز با حرکتی با عنوان «نام او را پس بگیر» بیست و پنج اثر از نویسندگان زن را با نام واقعی خود منتشر کرد خبر از حقیقتی مهم داد که زنان برای کسب مقبولیت اجتماعی از نام مردان بهره می‌بردند (فرادید، ۱۳۹۹). طبیعتاً با توجه به این شرایط آثار زنان نویسنده در آن دوره چندان نیست و همان زنان نویسنده هم در پی یافتن پذیرش اجتماعی بعضاً از ذکر نام خود صرف نظر می‌کردند در چنین وضعیتی جنبش فمینیسم به وجود آمد که در پی احقاق حقوق زنان بود.

هر چند جنبش بانوان با ویرجینیا ولف^۳ و سیمون دوبووار^۴ در قرن نوزدهم و بیستم میلادی آغاز شد و ادامه یافت ولی رویکردهای مختلفی در دل این جنبش به وجود آمد که تفاوت‌هایی با هم دارند. در واقع نگاه به مقوله فمینیسم بین همه افراد و صاحب نظران یک پارچه و یکسان نیست و رویکردهای متفاوت و گاه متضادی را در برمی‌گیرد. اما به طور کلی همه فمینیست‌ها بر این اصل اتفاق نظر دارند که در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند به حقوق زن‌ها توجه کافی نمی‌شود.

مقوله تبعیض جنسیت نه فقط در بستر اجتماع، که در زبان نیز ممکن است خود را نشان دهد و این موضوعی است که علاوه بر زبان‌شناسان و ادیبان، جامعه‌شناسان و انسان‌شناسان نیز به آن توجه نشان دادند.

1. George Eliot
2. J. K. Rowling
3. Virginia Woolf
4. Simone de Beauvoir

رابین لیکاف^۱ (۱۹۴۲م) نخستین و معروف‌ترین جامعه‌شناسی است که به رابطه زبان و جنسیت پرداخته و دیدگاه‌های خود را درباره الگوی گفتار زنانه در گفتار مطرح کرده است. وی برای نخستین بار در کتاب زبان و جایگاه زنان (۱۹۷۵) و چندین مقاله، اصطلاح زبان زنان را مطرح کرد و معتقد بود تفاوت‌های زبانی میان زنان و مردان یکی از نتایج نابرابری‌های اجتماعی است. در واقع ویژگی‌های زبانی زنان و مردان بازتاب تفاوت‌هایی است که از نظر نقش و موقعیت اجتماعی میان اعضای این دو گروه وجود دارد (فرید و رستم پور، ۱۳۹۹: ۳۴۳).

برای مثال: زبان زنان به طور خاص شامل جزئیات دقیق‌تر، خیال‌پردازی‌های بیشتر، تک‌گویی طولانی‌تر و بهره‌گیری از واژه‌های مرتبط با رنگ‌ها و آرایه‌های ادبی است. علاوه بر این، زنان در زبان خود به دلیل نقش‌های سنتی خود در خانه، بیشتر به واژه‌ها و مفاهیمی مرتبط به خانه و آشپزخانه ارجاع می‌دهند و یا زنان تمایل دارند که از زبانی مؤدبانه‌تر و غیرمستقیم‌تر استفاده کنند. در مقابل، مردان به دلیل جایگاه‌های اجتماعی غالب و قدرت‌مند خود، اغلب از زبانی مستقیم‌تر و مسلط‌تر بهره می‌برند؛ این ویژگی‌های زبانی بازتاب‌دهنده تفاوت‌های نقش‌ها و انتظارات اجتماعی است که بر زنان و مردان اعمال می‌شود. به این ترتیب، زبان زنان و مردان نه تنها تفاوت‌های نقش‌ها و موقعیت‌های اجتماعی را بازتاب می‌دهد، بلکه نشان‌دهنده تفاوت‌های فرهنگی و انتظارات اجتماعی مختلفی است که بر هر جنس اعمال می‌شود.

اما اصطلاح نقد زن محور را اولین بار شوالتر^۲ مطرح کرد، او خوانش آثار مردانه را با تحلیلی زنانه آغاز کرد شوالتر و منتقدان طرفدار مکتب نقد زنان متقابلاً توجه فراوانی به ساختار و مضامین آثار ادبی نویسندگان زن دارند تا از این طریق به شناخت پویای فعالیت‌های زنانه راه ببرند (پابنده، ۱۳۸۲: ۱۴۴).

او معتقد بود: نوشته‌های زنانه نباید منظر مردانه داشته باشند منظری که زنان نه آن‌گونه که هستند که آن‌گونه که تصور می‌شود هستند یا باید باشند به تصویر کشیده می‌شوند. در حالی که منظر زنانه، منظری دیگرگون و بهره‌مند از ویژگی‌های منحصر به فردی است که از تفاوت‌های طبیعی و محیطی زنان سرچشمه می‌گیرد (شوالتر، ۱۳۸۳: ۱۹۹۸).

وی برای بررسی این موضوع الگوی چهاروجهی پیشنهاد داد که آثار زنانه باید از لحاظ زبانی، زیستی، فرهنگی، و روانی بررسی شوند. در این مقاله قصد داریم الگوی چهاروجهی شوالتر را در کتاب «پاییز فصل آخر سال است» بررسی کنیم تا میزان انطباق این نظریه را در این کتاب ببینیم.

۲. پیشینه پژوهش

کتاب «پاییز فصل آخر سال است» با رویکردهای مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است ولی از دیدگاه شوالتر بررسی نشده است. آثاری که راجع به این کتاب نوشته شده‌اند عبارتند از:

1. Robin Lakoff
2. Elaine Showalter

۱. کارکرد تکنیک‌های روایی و ترفندهای زبانی در رمان‌های «سیدات القمر جوخه الحارثی و پاییز فصل آخر سال است نسیم مرعشی» از منظر جریان سیال ذهن: نویسنده در این مقاله به بررسی تطبیقی این دو رمان از لحاظ تداعی‌ها، جابه‌جایی زمانی و مکانی، زاویه دید، صور خیال و... می‌پردازد و به طور ضمنی تکنیک‌های به کار رفته در رمان «سیدات القمر» را برتر می‌داند.
۲. تحلیل زیبایی‌شناسی دریافت در رمان‌های «دالان بهشت و پاییز فصل آخر سال است» با دیدگاه ادبیات زن محوری: نویسنده سیر گذار از سنت به مدرنیته را در داستان‌های «دالان بهشت و پاییز فصل آخر سال است» نشان می‌دهد.
۳. کارکرد نظام افعال در رمان «پاییز فصل آخر سال است»: نویسنده معتقد است خواننده با کارکرد نوع زمان فعل، تکرار افعال، کوتاهی و بلندی نحو جملات متوجه احساسات درونی او می‌شود. هنگامی که جملات کوتاه و بریده بریده‌اند و بسامد تعداد افعال بیشتر است، اضطراب، ترس، خشم، غم و دغدغه‌های زنانه را به صورت غیرمستقیم بیان می‌کند؛ اما هرگاه جملات طولانی می‌شود و بسامد تعداد افعال به خصوص فعل ماضی کمتر می‌شود امید، شادی، هیجان و به گونه‌ای دیدی روشن و رو به آینده جلوه می‌یابد. کاربرد وجه اخباری نیز به منزله مهر تأییدی بر سخن راوی است.
۴. نقد جامعه‌شناسی رمان «پاییز فصل آخر سال است» با رویکرد ساختارگرایی تکوینی: نویسنده در این مقاله از ارتباط معنادار داستان با حوادث سال ۱۳۸۸ سخن می‌گوید و معتقد است فرم و محتوا در خدمت به تصویر کشیدن جامعه متشنج آن برهه هستند و هر سه شخصیت داستان بر اساس زندگی شخصی خانم مرعشی ساخته و پرداخته شده‌اند.
۵. تحلیل و نقد شخصیت‌های رمان «پاییز فصل آخر سال است» بر مبنای نظریه هم‌بوم‌پنداری **دیوید هرمن** (رویکرد جامعه‌شناختی): نویسنده عنصر هم‌بوم‌پنداری را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر روایتی مطابق نظری دیوید هرمن در این رمان تحلیل و نقد کرده و به این نتیجه رسیده است که نویسنده با استفاده از شگردهای هم‌بوم‌پنداری مانند کشمکش تنهایی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین وجوه تراژیک زندگی عصر جدید، مسئله عشق و توصیف دقیق احساسات درونی، دلهره‌های وجودی و موقعیتی شامل تنهایی و شکست در رسیدن به آرمان‌های مطلوب، توانسته است حس هم‌بوم‌پنداری را در کنار تکنیک‌های روایی دیگر به خوبی القا کند و معتقد است نویسنده در القای حس هم‌بوم‌پنداری در شخصیت لیلا و روجا، موفق عمل کرده ولی به دلیل تردیدهای همیشگی شبانه نویسنده در القای این حس به مخاطب موفق نبوده است.
۶. اومانیسیم در رمان «پاییز فصل آخر سال است» نسیم مرعشی: نویسنده معتقد است در این داستان مؤلفه‌های خردگرایی، فردگرایی، واقع‌گرایی، اراده انسان و... قابل مشاهده است. همچنین وی سه دسته از زنانی که در داستان هستند را با عناوین زنان خانه‌داری که ناگزیر به کار بیرون از خانه هستند را بررسی می‌کند، زنانی که به انتخاب خود ترجیح می‌دهند خانه‌دار باشند و زنانی که به دل‌خواه فعالیت‌های اجتماعی دارند را از هم متمایز می‌کند و به توصیف آنان می‌پردازد.

۳. روش پژوهش

این پژوهش بر اساس تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل محتوا شیوه‌ای است که به تفسیر نیاز دارد و در مرز میان روش‌های کمی و کیفی قرار دارد. در واقع تحلیل محتوا متکی به قواعد و روالی است که باید با دقت تمام برای تحلیل متون دنبال شود تا بنابه اصطلاح، تحلیل محتوا از پایایی برخوردار شود (رز، ۱۳۹۲: ۱۱۷).

در واقع یک پژوهش مبتنی بر تحلیل محتوا باید به گونه‌ای انجام شود که نتایج آن قابل اعتماد و تکرارپذیر باشد. به این معنا که دیگر پژوهشگران نیز باید بتوانند با پیروی از همان قواعد و روش‌ها، به نتایج مشابهی برسند. این ویژگی به "پایایی" تحلیل محتوا اشاره دارد.

۴. سؤال‌های پژوهش

۱. چگونه می‌توان رمان «پاییز فصل آخر سال است» را با رویکرد شوالتر بررسی کرد؟
۲. این رمان چگونه مسائل زمان خود را بازتاب داده است؟
۳. مهم‌ترین مسائلی که در رمان توضیح داده می‌شود چه مواردی هستند؟
۴. گذار سنت به مدرنیته چگونه در داستان انعکاس یافته است؟
۵. چرا دغدغه هویت و تنها بودن انسان معاصر مرکز توجه نویسنده قرار دارد؟

۵. خلاصه داستان

داستان سه شخصیت به نام‌های لیلا و شبانه و روجا دارد که در دانشکده مهندسی با هم آشنا می‌شوند. نویسنده به هر کدام از این شخصیت‌ها و اتفاقاتی که برای آن‌ها می‌افتد، در فصل‌های تابستان و پاییز می‌پردازد.

لیلا دختری اهوازی است که به دلیل ادامه تحصیل به تهران می‌آید و ماندگار می‌شود او مکانیک خوانده ولی به موسیقی علاقه دارد و با پسری به نام میثاق که در دانشکده با او آشنا شده بود نامزد می‌شود و ازدواج می‌کند. میثاق علاقمند بود برای ادامه تحصیل به خارج از کشور برود و توانست بورسیه تحصیلی برای کانادا بگیرد. لیلا با وجود اصرارهای میثاق به امید اینکه بتواند میثاق را از رفتن منصرف کند با او همراه نشد و با وکالت‌نامه از شوهرش طلاق گرفت و از میثاق خاطره‌های تلخ و شیرین باقی ماند که در داستان به آن‌ها می‌پردازد. لیلا دوست داشت در مطبوعات کار کند. بعد از رفتن میثاق شرایط کار برایش فراهم شد ولی این جرعه امید در قسمت دوم داستان لیلا به ناامیدی مبدل می‌شود زیرا زمانی که قرار بود مطلب لیلا در روزنامه منتشر شود روزنامه را بستند.

شبانه دختری تهرانی در دفتر مهندسی کار می‌کند و با ارسال در آن جا آشنا می‌شود. او برادری به نام ماهان دارد که به عقب‌ماندگی ذهنی مبتلاست. مادر ماهان وضعیت ماهان را درک نمی‌کند به همین دلیل ماهان به شبانه وابسته می‌شود. شبانه دختری خیال‌باف است و خودش را فردی ترسو و بی‌عرضه می‌داند که قادر نیست برای زندگی‌اش تصمیم قاطع بگیرد. در قسمت اول شبانه امید داشت بتواند با ارسال روابط خوبی را آغاز کند ولی این جرعه امید در قسمت دوم

به ناامیدی مبدل می‌شود زیرا شبانه به خاطر نگرانی که از شرایط ماهان داشت، نمی‌توانست بپذیرد با ارسال از دواج کند.

روجا دختر رشتی داستان با شبانه و ارسال همکار بود ولی علاوه بر آن تدریس خصوصی می‌کرد که بتواند مخارج رفتن به خارج از کشور را تأمین کند. او دوست داشت برای تحصیل در مقطع دکتری به فرانسه برود. پدر روجا مرده بود و مادرش با وجود تنهایی هر چند از ته دل ناراضی بود ولی برای پیشرفت دخترش اعلام نارضایتی نمی‌کرد. روجا در قسمت اول امیدوارانه تلاش کرد ولی در قسمت دوم به او ویزا ندادند و امیدش به ناامیدی مبدل شد و قصد داشت در عین ناامیدی نامه تجدید نظر بنویسد.

۶. مبانی نظری

ادبیات داستانی زنان در ایران فراز و فرودهای زیادی را پشت سر گذاشته و پشت سر می‌گذارد. مسلماً دوره مشروطه یک نقطه عطف در مسئله زنان به صورت کلی است و با این که از دهه ۱۳۲۰ جریان ادبیات زنانه آغاز شده بود ولی از دهه سی با آثار خانم دانشور به صورت رسمی پا گرفت و زنان قلم به دست گرفتند و رفته رفته بر کمیّت و بعضاً کیفیّت آثار داستانی افزوده شد و ادبیات در هر دوره به تناسب فضای سیاسی و اجتماعی از آن تأثیر پذیرفت. تا پیش از این زمان زنان به صورت رسمی در حوزه ادبیات داستانی قلم به دست نداشتند و البته حوزه شعر نیز دست کمی از آن ندارد.

وقتی چشم بر دالان تنگ و تاریک تاریخ می‌دوزیم، می‌بینیم که پیوسته قلم در دست مردان بوده و در طول هزار سال شعر فارسی و در کنار هزاران شاعر مرد، کمتر از انگشتان دو دست به شاعران زن برمی‌خوریم. سنت مذکور چنان بر فضای عمومی فرهنگ جامعه غلبه یافته بود که حتی تصویر معشوق در شعر فارسی، صرفاً از پشت عینک مردان ترسیم می‌شد (زرقانی، ۱۳۹۰: ۲۳۱). دوره مشروطه را باید دوره گذار از سنت به مدرنیسم به شمار آورد. هرچند باید اقرار کنیم که این گذار و عبور موفقیت‌آمیز نبود اما قدر مسلم در این دوره، تمام ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و حتی برخی از شعائر عقیدتی به چالش کشیده شد و در بدنه فولادین سنت رخنه و شکافی عظیم پدید آمد. این تحول و تغییر مسیر فرهنگ، تا حدود زیادی نتیجه تعامل با غرب بود. مسئله حقوق زن و برابری حقوق مردان با زنان نیز از موضوعاتی بود که در همین دوره برای اولین بار به صورت جدی مطرح گردید. در همین ارتباط بود که باز برای نخستین بار در ایران فرهنگ مردانه مورد اعتراض روشنفکران قرار گرفت و این موضوع باب جدیدی را در ادبیات معاصر گشود (نوری‌علاء: ۱۳۸۳، ۱۱۰) و تعاریف سنتی از مفهوم زن که در باورهای فرهنگی ریشه داشت، دگرگون شد و منجر به شکل‌گیری هویت مدرن زن شد. اما در پی آن، میان زن سنتی و مدرن شکافی به وجود آمد، که در ادبیات تأثیرگذار بود.

همزمان با نضج ادبیات زنانه در ایران، در جهان نیز جریان زنانه‌نویسی به معنای جنسیتی کردن ادبیات بر مبنای تجربیات زنانه، به وجود آمد که با امیلی برونته و جین اوستین آغاز و در

قرن بیستم با کسانی چون ویرجینیا وولف، سیمون دوبوار و دوریس لسینگ و در ادامه با لیکاف، شوالتر و... ادامه یافت.

شوالتر یکی از شناخته‌شده‌ترین چهره‌های فمینیسم در نیمه دوم قرن بیستم، تحت تأثیر آموزه‌های این جریان در فرانسه، الگویی زیبایی‌شناسانه را بر این مبنای نظری پایه نهاد که سال‌های سال نویسندگان زن، تلاش کرده‌اند تا از سنت‌های ادبی که مردان پایه‌گذار آن بوده‌اند تبعیت نمایند و حالا نوبت آن است که از این سلطه تاریخی رهایی جویند (مرادی و شهریاری، ۱۴۰۳، ۳۴۱). دغدغه اصلی شوالتر آن است که از طریق بررسی تجربیات، رؤیاهای، افکار و زبان زنان «الگوئی نو در ارتباط با زندگی، سبک و تجربه زنان ارائه دهد نه اینکه الگوها و نظریه‌های مردانه را اقتباس کند» (آبرامز، ۱۳۸۵: ۷۸۸). به اعتقاد او «هرچند جنسیت مؤنث تثبیت شده و یا ذاتی و یا تخیل مؤنث وجود ندارد اما نوشته‌های مردان و زنان عمیقاً با هم فرق دارند و منتقدان مذکر، یک سنت کامل نوشتاری را نادیده گرفته‌اند» (سلدن و ویدوسون، ۱۳۹۲: ۲۷۲).

بنابراین، او مطالعات خود را بر نوعی از نوشتار متمرکز ساخت که در آن زن در جایگاه تولیدکننده متن فرض می‌شود و در این راستا به بازشناسی و تفکیک ویژگی‌ها و عناصر صوری و محتوایی نوشتار زنانه پرداخت و نوعی از نقد را پایه‌گذاری کرد که از آن با عنوان نقد جنسیتی یاد می‌شود. هدف اصلی این نوع نقد، در نظر گرفتن چارچوبی مشخص برای تحلیل و توضیح آثار زنانه است.

شوالتر بر اساس الگوی چهار وجهی زبان، فرهنگ، مسائل زیستی و روانی به تبیین این موارد در آثار می‌پردازد. بررسی سطوح چهارگانه شوالتر در متن داستان پاییز فصل آخر سال در ادامه آمده است:

۱.۶. رویکرد زبانی

زبان نه تنها وسیله‌ای برای بیان هویت فردی است، بلکه ابزار قدرتمندی است که جامعه از طریق آن نقش‌ها و انتظارات خود را به زنان و مردان منتقل می‌کند. این بیان، بر دو جنبه مهم تأکید دارد: نخست این که افراد در انتخاب گونه‌های زبانی خود نقش فعالی ایفا می‌کنند. هر فرد با استفاده از زبان، هویت و شخصیت خود را به دیگران معرفی می‌کند و به این ترتیب نقش خود را در جامعه تعریف می‌کند. دوم اینکه، تنها این انتخاب شخصی نیست که اهمیت دارد؛ جامعه نیز با تعیین نقش‌ها و انتظارات مشخص برای زن یا مرد، تأثیر بسزایی بر این انتخاب‌ها می‌گذارد.

در این فرایند، جامعه از زبان به عنوان ابزاری برای القای انتظارات و الگوهای رفتاری استفاده می‌کند. زبان به عنوان یک پدیده اجتماعی، نقشی دوگانه ایفا می‌کند: از یک سو وسیله‌ای است که فرد با آن خود را به جامعه معرفی می‌کند و از سوی دیگر، ابزاری است که جامعه از آن برای انتقال الگوهای رفتاری و انتظارات خود بهره می‌برد. این تعامل پیچیده بین فرد و جامعه در نهایت به شکل‌گیری و تثبیت هویت اجتماعی و تفاوت‌های جنسیتی منجر می‌شود.

پس وقتی گفته می‌شود: زبان یکی از رفتارهایی است که از طریق آن هر فرد هویت جنسی خود را آشکار می‌سازد (رضوانیان و ملک، ۱۳۹۲: ۵۲). این جمله به این معناست که هر

فرد با استفاده از زبان، می‌تواند نشان دهد که به کدام جنسیت تعلق دارد و چگونه این هویت را به دیگران معرفی می‌کند. این فرآیند می‌تواند شامل انتخاب واژگان خاص، نحوه صحبت کردن و استفاده از اصطلاحات و تعابیری باشد که به جنسیت آن فرد مرتبط است.

شواتر در سطح زبانی به همین موضوع اشاره می‌کند: زنان در داستان‌های خود ممکن است از واژه‌هایی استفاده کنند که با گفتار مردان متفاوت باشد. این گفتار شامل کنش، عواطف، علایق و لحن زنانه است که در آثار داستانی نمود پیدا می‌کند. این تفکیک در زبان را زبان جنسیتی گویند و آن عبارت است از گونه زبانی خاصی که ویژه یکی از دو جنس زن یا مرد در جامعه است و در برگزیده ویژگی‌های زبانی است که مختص هر یک از دو جنس است. در این مفهوم جنسیت زبانی معادل گونه جنسیتی زبان در جامعه است (قاسم زاده و علی اکبری، ۱۳۹۵: ۱۸۹). استفاده از رنگ‌ها در توصیف، هویت دادن به اشیاء، تک‌گویی‌های درونی، توجه به جزئیات استفاده از قیود تردید، جمله‌های کوتاه، واژه‌هایی که مربوط به ظروف و وسایل خانه، پخت و پز، نحوه پوشش و آراستگی و برخی از تکیه کلام‌ها و جملات دعائی، به طور کلی در زبان زنان بسامد بیشتری دارند. سطح اول از سطوح چهارگانه شواتر سطح زبانی است که در دو حوزه واژگان و دستور زبان (نحو) بررسی می‌شود:

۶.۱.۱. سطح واژگانی

رنگ‌واژه‌ها صفحات	پوشش صفحات	آرایش صفحات	غذاها صفحات	ظروف و وسایل آشپزخانه صفحات
سرامیک سفید ۸	روسری ساتن ۹	کانسیلر ۷۷	فیله مرغ ۱۴۵	لیوان کنیف ۷
لکه‌ی نیلی ۸	شال ۱۷۶	خط چشم ۷۷	مرغ و برنج ۷۱	بشقاب ۱۰
سفیدی مطلق ۸	بلوز و دامن ۱۷۴	سایه ۷۷	نیمروو شوید ۷۳	چای ۱۰
مبل‌های قرمز ۱۰	مانتو دراز ۹۰	ریمل ۷۷	باقالی قاتق ۷۳	آشپزخانه ۱۲
دکمه سفید ۱۱	کفش پاشنه دار ۲۰	رژلب ۷۷	سبزی پلو ۷۳	کتری ۱۲
پرده قهوه‌ای ۱۱	دامن آستر دار ۴۷	ماتیک قرمز ۸۶	ساندویچ مرغ ۸۱	اجاق گاز ۱۲
پیراهن یاسی ۱۷	دامن صورتی ۵۱	لاک ۱۷۵	کنلت ۸۲	سینک ۱۲
پلیور خاکستری ۱۷	شنل قرمز ۱۲۹	تافت ۱۷۲	ماهی ۱۶۳	فریزر ۱۳
کت نیلی ۱۷	دامن ۱۴۰	موی قرمز ۲۰	میرزا قاسمی ۱۵۱	قاشق ۷۲
مانتو خاکستری ۱۷	جوراب صورتی ۲۶	رژگونه ۲۰	بادمجان ۱۵۱	تابه ۷۲
نور قرمز و سفید ۳۴	کت قهوه‌ای ۵۲	ریمل ۵۷	قارچ ۱۴۶	ظرف چینی ۱۰۴

۶.۱.۶. دستور زبان (نحو)

ص ۳۸: در چرم کوب اتاق مهندس بسته بود و منشی‌اش با تلفن حرف می‌زد به من اشاره کرد نقشه‌ها را به او بدهم و بروم خوب شد. حوصله سر و کله زدن با مهندس را نداشتم که... آخرش بگویند فردا بیا جلسه و من بگویم نمی‌آیم و دعوایمان شود و مرا از شرکت بیرون کند و آن وقت مجبور شوم بنشینم توی خانه و مدام زنگ بزنگم به این و آن و دنبال کار بگردم و پیدا نکنم و هر روز برای ماهان با مامان بحث کنم آخرش هم ماهان را بردارم و از آن خانه برای همیشه بروم خانه لیلا یا روجا و هر چه بابا زنگ بزند و منت کسی کند که برگردم محلش نگذارم.	خیال پردازی شبانه
ص ۴۵: برای آدمکی که روی بخارهای شیشه کشیده بودم موهای فرفری گذاشتم دو پایون دو طرف سرش کشیدم و شروع کردم به کشیدن چین‌های دامنش. آدمک با آستین پفی و دامن چین‌دار دایه من شد که به جای مادر، ملکه‌ام از بچگی بزرگم کرده بود و حالا آمده بود به جای من جواب ارسالن را بدهد. برای اشراف‌زاده‌ای مثل من زشت بود که خودم چیزی بگویم.	شبانه
ص ۵۷: می‌ترسیم یک روز ناگهانی جایی که هستیم تاریک شود و چشم‌های ارسالن قرمز شود و برق بزند و سم‌هایش را نشانم بدهد و همین طور که دارد می‌خندد دندان‌های نیشش را که بلند شده‌اند فرو کند توی گردنم.	شبانه
ص ۵۹: نکند برویم و آن جا دعوایمان بشود و جلوی همه سر من داد بزند و من هلش بدهم پایین و تا آخر عمر بیفتم زندان و ماهان تنها بماند می‌نشینم پشت میز و به روزهایی که ماهان می‌آید ملاقاتم فکر می‌کنم باید به مامان بگویم نیاوردش غصه می‌خورد وقتی مرا پشت شیشه کابین ببیند.	شبانه
ص ۶۶: چراغ‌های شهر یکی یکی روشن می‌شوند چراغ اول را لابد پیرزنی روشن کرده که چشم‌هایش خوب نمی‌بیند می‌خواهد شماره دخترش را بگیرد و بگوید یادش نمی‌آید قرص‌های صورتی برای شب بوده یا صبح. اصلاً شاید قرص‌ها بهانه باشد می‌خواهد در سکوت کر کننده خانه صدای دخترش را بشنود. چراغ دوم سوم... .	شبانه
ص ۸۲: دم غروب بود از وقتی هوا روشن بود همان جا نشسته بودمدمه بار خواسته بدم بروم بالا اما ترسیده بودم نمی‌دانستم چطور باید به مامان بگویم جواب پذیرش را گرفته ام. آدرس شرکت را داده بودم به دانشگاه...	روجا
ص ۱۳۱: می‌ترسم دهانم را باز کنم و بگویم آره بعد ارسالن بیاید و عقد کنیم و از فردایش مادرش هیولا شود و با چنگک و شنل سیاه بیاید پیشمان و هیچ وقت نرود خودش هم هر روز بیاید و مرا کتک بزند و نگذارد دیگر ماهان را ببینم. مامان ماهان را از خانه بیرون کند و من نباشم به دانش برسم و سرگردان در کوچه‌ها گریه کند و گدا شود و آخرش با لباس‌های پاره از سرما و گشنگی کنار خیابان بمیرد.	شبانه
ص ۱۳۴: کوچک می‌شوم تنها و کوچک در یک دشت پر از گرگ گم می‌شوم و هیچ کی نیست نجاتم بدهد گرگ‌ها حمله می‌کنند دستم را می‌بینم که پاره می‌شود و گرگی آن را به دندانش می‌گیرد و فرار می‌کند پام را گرگ دیگری می‌برد و پهلویم را گرگ بعدی. بعد همه با هم گلویم را می‌گیرند تا خون بیاشد روی چشم‌هایشان. چانه‌ام می‌لرزد اشک‌هایم دانه دانه می‌ریزد پایین و بقیه لباسم را خیس می‌کند.	شبانه
ص ۱۳۸: می‌ترسیدم وقتی ارسالن رفت دیگر هیچ کس نباشد دوستم داشته باشد آن وقت تنهایی پیر شوم و از تاریکی بترسم و از پادرد گریه کنم و کسی نباشد مرا ببرد دکتر.	
ص ۱۱: از اول گفته بودی خسته می‌شوی. از همان روزی که رفته بودیم خرید. من و تو و روجا و شبانه کلاس ظهرمان را نرفتیم و از دانشگاه آمدیم بیرون.	خاطرات
ص ۱۴: دستم توی دست تو بود و بلند بلند می‌خندیدم کنار خیابان تا شده بودم. نفسم از خنده بند آمده بود... دستم را می‌کشیدی دیرمان شده بود.	لیلا
ص ۱۴: آمدی نشستنی کنارم و گفتی: دوست دارم که ناخن‌هایت همیشه کوتاهند و بهشان لاک نمی‌زنی. گفتم به خاطر پیانوست.	لیلا

لیلا	ص ۱۶: در شهر چرخیدی و با بچه‌ها خداحافظی کردی. حتماً سفارش کردی مرا تنها نگذارند. ص ۱۷: در خانه را باز کردی و آمدی تو. منتظر بودم بیایی توی اتاق مرا ببوسی و بگویی پشیمان شده‌ام تو موافق نباشی هیچ جا نمی‌روم.
روجا	ص ۶۴: مامان یاسمن در را کوبید به هم مامان برگشت و صدای کشیده‌ای که توی صورتم زد یک لحظه دنیا را نگه داشت.
روجا	ص ۸۱: بچه که بودیم مامان صبح خا می‌رفت توی صف شیر نمی‌گذاشت رامین برود شیرهای ارزان را می‌آورد خانه و با آن ها ماست ارزان درست می‌کرد. همیشه چشمم به زنبیلیش بود که شیر کاکائو خریده باشد...
روجا	ص ۸۲: پنج شب‌ها مامان صبح زود ساندویچ مرغ یا کتلت درست می‌کرد و من و رامین را برمی‌داشت و می‌برد تازه آباد یر خاک بابا. می‌گفت همه دور همیم. تا هوا تاریک شود آن جا دور هم می‌نشستیم مامان دیگر گریه نمی‌کرد گریه‌هایش تمام شده بود زیرانداز پهن می‌کرد کنار سنگ می‌نشست روی آن و به من و رامین نگاه می‌کرد. ما روی قبرها لی لی می‌کردیم...
لیلا	ص ۹۰: خاطرات مرگ پدر روجا
روجا	ص ۱۰۴: دلم می‌خواست رو به روی هم بنشینیم و با هم خرده‌های شکسته را جمع کنیم و تو اشک‌هایم را با نوک انگشت‌هایت پاک کنی... دلم تنگ شده برای این که باز همه از دست‌پختم تعریف کنند...
روجا	ص ۸۶: مرور خاطرات اولی روز دانشگاه و آشنایی با لیلا برای روجا.
روجا	ص ۱۶۰: جا نمی‌شدم توی خودم انگار سرم را کنده بودند مثل حنا مرغ مادر جان. مادر جان چادرش را بست دور کمرش گردن حنا را گرفت نوکش را برد زیر شیر آب، بعد گذاشتش توی پاشویه... ص ۱۶۴: بوی مغازه آقاجان، بوی دست‌های بابا پرتم می‌کند توی بغل بابا. بابا صدایش را کلفت کرد خواند: کی می‌خوره اکم باشی! ص ۱۶۴: مامان کتاب‌های بابا را از زیر چادرش درآورد این ها را به بچه‌ها یاد نده محسن یک وقت جلوی کسی می‌گویند خطرناک است. چادرش را تا کرد و گفت خودت هم نگو بگذار سایه‌ات بالای سرمان باشد. ص ۱۷۳: نگاه می‌کنم به کتابخانه لیلا و جای خالی فیلم‌های میثاق... ص ۱۷۳: لیلا دستش را از روی چشم‌هایش برداشت چراغ‌ها روشن شد میثاق پرید جلو. شعبده باز بود انگار. دست‌هایم را که باز کرد کاغذ رنگی آسمان خانه را پر کرد...

جمله‌های کوتاه	ص ۱۶: دو و ربع، آبدانا. سر نیلوفر باش، با هم یک جایی می‌رویم. می‌آیی. وقتی سکوت می‌کنی، یعنی موافقی
	ص ۱۷: گفتمی باشد، نگاهم نکردی، جورابت را برداشتی، رفتم توی هال، مطمئن بودم نمی‌روی...
	ص ۴۰: ماهان تب کرده بود، چشم‌هایم را باز نمی‌کرد. گریه هم نمی‌کرد. فقط تند تند نفس می‌کشید...
	ص ۶۴: مامان یاسمن در را کوبید به هم مامان برگشت و صدای کشیده‌ای که توی صورتم زد یک لحظه دنیا را نگه داشت.
	ص ۸۰: اگر نمی‌رفت پشیمان می‌شد. زندگی‌اش به هم می‌ریخت. از لیلا هم متنفر می‌شد.
	ص ۹۹: مکث کرد، بعد گفت نمی‌داند. کاش می‌گفت. کاش می‌دانست. راحت‌تر بودم...
	ص ۱۴۰: تاکسی جلوی پایم بوق می‌زند، گیج می‌شوم، چیزی نمی‌گویم، نگه می‌دارد.

<p>ص ۷: دنبال تو می‌دویدم. روی سرامیک‌های سرد و سفید سالن. در آن سکوت ترسناک هزارساله. هن و هن نفس‌هایم با هر گام بلندتر در گوشم تکرار می‌شد و گلویم را تلخ می‌کرد. بخش پروازهای خارجی آن طرف بود. امام نه، مهرآباد بود انگار.</p>	<p>توجه به جزئیات</p>
<p>ص ۱۰: بشقاب‌های کثیف، پر از دستمال کاغذی و چربی خشک شده غذاهای نیم خورده پخش‌اند روی پیشخان. تابلوهای روی دیوار یک بند انگشت خاک گرفته‌اند. شیشه میز پر از جای انگشت کثیف شده و روزنامه‌های نخونده دیروز و تمام هفته پیش، روی آن پخش است.</p>	
<p>ص ۱۳: آب جوش را که می‌ریزم توی لیوان، رگه‌های قهوه‌ای دود می‌شوند توی آب و پیچ و تاب می‌خورند.</p>	
<p>ص ۱۷۳: نگاه می‌کنم به کتابخانه لیلا و جای خالی فیلم‌های میثاق.... ص ۱۷۳: لیلا دستش را از روی چشم‌هایش برداشت چراغ‌ها روشن شد میثاق پرید جلو شعبده باز بود انگار دست‌هایش را که باز کرد کاغذ رنگی آسمان خانه را پر کرد....</p>	
<p>ص ۸: فکر کرده‌ای چه می‌نویسی که نمی‌شود حتی یک کلمه‌اش را تغییر داد؟ ۹: چه کار دوست دارم بکنم غیر از دراز کشیدن و شمردن روزهای باقی مانده؟ ۱۴: چند ماه می‌شود که پشت پیانو ننشسته‌ام؟ ۱۶: وقتی سکوت می‌کنم یعنی موافقم؟ نه نیستم وقتی موافق باشم سکوت نمی‌کنم می‌خندم. ۱۷: کجا بروم بدون تو؟ ۲۳: من کی با خوردن سالاد سبب زمینی سرحال شده‌ام؟ ۲۳: چرا از سرم بیرون نمی‌روی امروز؟ ۲۳: چرا یاد میثاق افتادی؟ ۲۵: چیزی لازم ندارم؟ چرا دارم ۳۱: زندگی ام چه می‌شود؟ ۳۱: این موقعیت‌های نفرت انگیز زندگی من کی قرار است تمام بشود؟ ۱۳۲: دیدی گفتم؟ ۱۳۲: گوشه‌های من؟ ۱۳۳: کی میایی؟ ۱۳۳: سمیرا آمده؟ ۱۶۱: چرا دروغ می‌گویی؟ چرا اذیتم می‌کنید؟ ۱۶۱: باید می‌گفتم حالا من چکار کنم با این روزهایی که جلوی چشم‌هایم دود می‌شوند و می‌روند به جهنم؟ ۱۶۲: چی بنویسم؟ چه طور بگویم؟ چطور توضیح بده چه بلایی سرم آمده؟ ۱۷۷: خوب باشم؟ چطور خوب باشم؟ مگر خودش چند روز در هفته خوب است که توقع دارد من همیشه خوب باشم؟ ۱۸۱: پس کی می‌آید این ویزا؟ مگر جای تو را تنگ کرده‌ام می‌خواهم برنامه شمال بگذارم آخر هفته، پس هستی دیگر؟</p>	<p>جملات پرسشی</p>
<p>ص ۹: فکر می‌کنم به دیروز، پریروز. یادم می‌آید یکشنبه است و امروز برای کار قرار دارم. ص ۱۲: باید بگویم ملوک خانم بیاید و تمیزشان بکند. ماه‌هاست که باید زنگ بزنم، اما تحملم بس نیست برای این که صبح تا عصر بالای سرش بایستم و به داستان زندگی دختر بیچاره‌اش گوش بدهم. کاش مامان می‌آمد. حال خوش زندگی را پخش می‌کرد در خانه. ص ۱۵۸: کاش زبان آدمیزاد حالی‌شان می‌شد آن وقت می‌گفتم مادام موسیو جان هر کسی که دوست داری ویزای مرا بده من آدمش نیستم تحمل این مسخره بازی‌ها را ندارم. قلبم از دیروز دارد هزار بار در ثانیه می‌تپد.... ص ۱۵۹: چرا دارم سر مامان خالی می‌کنم تقصیر او که نیست... ص ۱۵۷: باید بنشینم درست فکر کنم باید یک راهی باشد مگر می‌شود نباشد؟ دو ماه است که کلاس‌ها شروع شده. باید همین امروز نامه را تمام کنم.</p>	<p>تک‌گویی</p>
<p>ص ۸۰: این پوشه‌ها قالیچه سلیمانند همه را برمی‌دارند می‌برند فرانسه. ص ۱۱۳: خودم پرت دادم مثل کبوتر در آسمان ص ۱۲۳: مطلب‌ها را انگار که سربازهای شکست خورده بلاتکلیفی هستند در دست فرمانده شکست خورده‌شان دستم می‌گیرم. ص ۱۲۳: ساعت انگار دارد خمیازه می‌کشد. ص ۱۲۴: انگار آبیوم و از پله‌ها جاری می‌شویم. ۱۲۴: روی هیچ راه می‌رفتم انگار ص ۱۲۶: سربازهایم در دست‌هایم خیس شده‌اند می‌گذارمشان روی میز و بلند می‌شوم. ص ۱۳۸: انگار توی دلم زلزله آمده بود و حالا که بند آمده جز چند تکه گچی که از دیوارهایش ریخته و قابی که روی زمین افتاد هیچ اثری از خودش باقی نگذاشته جسد نیمه</p>	<p>تشبیه و جان‌بخشی به اشیاء</p>

<p>جان دختری که شبیه من بود آوارها را کنار زد و خودش را کشید بالا خسته و خاکی اما هنوز نفس داشت.</p> <p>ص ۱۵۸: کاغذها را از روی میز برمی‌دارم و می‌کوبمشان به دیوار کوبیده نمی‌شوند مثل برگ‌های پاییزی دیروز خیابان پرواز می‌کنند و می‌چرخند و می‌ریزند زمین.</p> <p>ص ۱۶۰: مثل حنا شده بودم دیروز می‌خواستم خودم را بکوبم به زمین و در و دیوار و لوله حوض تا همه پرهایم کنده شود.</p>	
<p>ص ۱۴: لیوان آب انارش لب‌پر زد روی بلوز سفیدت و لکه‌ای شده بود و نه با جوش شیرین رفت نه با سرکه، نه وایتکس نه لکه بر رافونه و گفتم: فقط در خانه بپوش، وقتی کسی نیست.</p> <p>ص ۱۱۱: فکر کردم کاش روی لکه نمک پاشیده بودم که وقتی برمی‌گردی راحت شسته شود.</p> <p>ص ۱۴۵: از زیر سینک یک پیاز بر می‌دارم و پوست می‌گیرم و خردش می‌کنم و با خیال راحت اشک می‌ریزم.</p> <p>ص ۱۵۲: می‌گویم تو به چیزی دست نزن ده دقیقه بعد زیر فیله‌ها را خاموش کن خامه‌شان را فردا می‌زنم که تازه باشد فقط قارچ‌ها و بقیه چیزهایی را که خرد کرده‌ام بریز توی ظرف دردار و بگذار توی یخچال تا فردا بقیه کارها را بکنم شمع‌ها را هم خودم می‌چینم.</p>	<p>زنانه نویسی</p>

پیش‌تر اشاره شد که استفاده از رنگ‌ها در توصیف، هویت دادن به اشیاء، تک‌گویی‌های درونی، توجه به جزئیات استفاده از قیود تردید، جمله‌های کوتاه، واژه‌هایی که مربوط به ظروف و وسایل خانه، پخت‌وپز، نحوه پوشش و آراستگی و... به طور کلی در زبان زنان بسامد بیشتری دارند.

برای بررسی در جدول به مواردی اشاره شد. هر چند تکنیک روائی این داستان خیال‌پردازی و خاطره‌سازی و تک‌گویی است اما در زبان شخصیت‌های متفاوت نشان داده می‌شود به طور مثال لیلا فقط با استفاده از خاطرات و تک‌گویی به بیان داستان زندگی خویش می‌پردازد. شبانه با خیال‌پردازی و روجا با تک‌گویی خاطرات داستان زندگی خویش را نقل می‌کند. استفاده از جملات کوتاه و بعضاً پرسشی برای انتقال معنا و توجه به جزئیات بین هر سه شخصیت اصلی داستان یکسان است ولی روجا بیشتر به استفاده از تشبیه و هویت بخشی به اشیاء استفاده می‌کند.

استفاده از جملات کوتاه ضمن ایجاد ویژگی سبکی، زمینه ارتباطی ساده میان خواننده و متن را فراهم آورده و ضرب‌آهنگ متن را به شکل محسوسی بالا برده است. استفاده از افعال ماضی بسامد بیشتری دارد زیرا خیلی از صفحات داستان به مرور خاطرات اختصاص دارد.

نویسنده مقاله «کارکرد نظام افعال در رمان پاییز فصل آخر سال است» معتقد است: زمان فعلی که در داستان به کار برده می‌شود، همچنین از لحاظ نحوی، هنگامی که جملات کوتاه و بریده بریده‌اند و بسامد تعداد افعال بیشتر است، اضطراب، ترس، خشم، غم و دغدغه‌های زنانه را به صورت غیرمستقیم بیان می‌کند؛ اما هرگاه جملات طولانی می‌شود و بسامد تعداد افعال به خصوص فعل ماضی کمتر می‌شود امید، شادی، هیجان و به گونه‌ای دیدی روشن و رو به آینده جلوه می‌یابد کاربرد وجه اخباری نیز به منزله مهر تأییدی بر سخن راوی است. با اینکه لحن یکسان و یک‌نواختی در تمام رمان وجود دارد؛ اما بر اثر حُسن انتخاب نوع شناسه‌ها و نظام افعال رمان، خواننده با شخصیت‌های داستان هم‌ذات‌پنداری می‌کند (مالمیر و خزائی، ۱۴۰۳: ۳۰۰).

در این داستان افعال وجهی کاربرد چندانی ندارد و فعل‌های: ترسیدن، نگاه کردن، نگران بودن، بغل کردن و در حوزه واژگان واژه‌تنهایی بیشترین بسامد را دارا است. نویسندگان مقاله

سبک‌شناسی داستان بر اساس فعل که دستور نقش‌گرای هالیدی را مبنای بررسی خود قرار داده‌اند این فعل‌ها را در حوزه افعال ذهنی و رفتاری دسته‌بندی کرده‌اند (آقاگل زاده و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۴۷). فرایندهای ذهنی به تجربه ما از جهان خودآگاهی خودمان مربوط هستند، درحالی‌که فرایندهای مادی به تجربه ما از دنیای بیرون مربوط می‌باشند. فرایندهای ذهنی شامل ادراک، شناخت و واکنش‌های ذهنی می‌شوند. فرایندهای ذهنی با افعالی همانند درک کردن، فکر کردن، خواستن، تصمیم گرفتن، دوست داشتن، ترسیدن و... همراه هستند (همان: ۲۱۰). فرایندهای رفتاری بین فرایندهای مادی و ذهنی قرار دارند. این گروه از فرایندها، به رفتارهای جسمانی و روانشناختی انسان مربوط می‌شوند (همان: ۲۴۸). افعالی همانند نگاه کردن، گریه کردن، لبخند زدن، نفس کشیدن، آواز خواندن، نشستن و... در بندهای فرایند رفتاری به کار می‌روند. نویسنده با کاربرد فرایندهای ذهنی، دریافت‌ها، احساسات و ویژگی‌های ذهنی و انتزاعی خود و شخصیت‌هایش را معرفی کرده و به خواننده انتقال داده است.

۲.۶. رویکرد زیستی

شوالتر در الگوی خود توجه ویژه‌ای به موضوعات زیستی زنان دارد. از نظر او مسائل مربوط به جسم زنانه نه تنها الهام‌بخش خالقان آثار هنری است؛ بلکه بیان جزئیات موضوعاتی همچون شیردادن، قاعدگی و زایمان، نقطه تمایز نویسندگان زن از مرد به‌شمار می‌آید. نکته بااهمیت دیگری که درباره توجه به مسائل زیستی زنان در آثار ادبی وجود دارد، نقش این مسائل در شکل‌دهی به هویت فردی و اجتماعی این جنس از سویی و از سوی دیگر اثرگذاری الگوهای فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه بر طرز تلقی بانوان از بدنشان است؛ به‌حدی که گاه «جنبه فرهنگی بدن بر بُعد بیولوژیکی و زیستی آن غالب می‌شود» (بهمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۵).

۱۵- لپ تاپم را روشن می‌کنم و ایمیل‌هایم را به امید چیزی که هیچ وقت نیست باز می‌کنم. مهم، مهم، مهم. یه روش برای جلوگیری از سرطان سینه. مانکن زیبای ایرانی در نیویورک. همه را پاک می‌کنم و صفحه را می‌بندم.

۲۶- زن فروشنده لب‌ها و سینه‌های درشت و ابروهای نازک داردو اخم کرده و با موبایلش بازی می‌کند موهایش زرد است و شال توری سیاهی روی آن‌ها انداخته. نمی‌دانم حواسم به سینه‌هایم بود یا لب‌هایم که موبایل را کنار می‌گذارد.

۱۱۴- چقدر صفحه‌ام را دوست دارم. صفحه‌ای که بچه کوچک من است. بچه‌ای که هر روز نو می‌شود و باید لباس تازه‌ای برایش بدوزم. می‌توانم هر روز نشانمش روی پایم و براندازش کنم. بعد دوباره با لذت آن را حامله شوم و به دنیا بیآورمش و بهش نگاه کنم که چطور یک روزه پا می‌گیرد و همراه بچه‌های دیگر می‌رود دنبال زندگی خودش.

۱۱۴- کیفم روی دلم بود و دست‌هایم حلقه شده بود دور او. می‌دانستم تنها نیستم. ته دلم آرام خوابیده بود.

۱۱۵- او توی دلم آرام خوابیده بود و من باید مواظبش می‌بودم. آرام راه می‌رفتم که آب توی دلش، توی دلم، توی دل مان تکان نخورد. نمی‌خواستم آزمایش بدهم...

۱۱۵- چهارماه بود که فشار خانه خالی تنم را خورده بود و چیزی از آن باقی نگذاشته بود و حالا فشار تن خالی تنم را خورده بود از درون. ته مانده چیزی را که از من باقی مانده بود می‌خورد او مرده بود و امیدم به برگشتن به تنها ماندنم به بزرگ کردن پسری که اسمش سیاوش یا فرهاد است و هیچ وقت هیچ دختری را تنها نمی‌گذارد مرده بود.

۱۷۶- ماهان کنار لیلا می‌نشیند و نقاشی‌هایش را پخش می‌کند. لیلا انگار که نقاشی‌های پسرش است، با عشق نگاه می‌کند. همه‌اش لیلا را کشیده بود... لیلا می‌بیند و ذوق می‌کند. ذوقش حالم را به هم می‌زند. او باید برای بچه‌ی خودش کنار میثاقی ذوق می‌کرد نه برای ماهان.

۳.۶. رویکرد فرهنگی

به عقیده اغلب جامعه‌شناسان و از جمله جنکینز، «جنسیت» مهم‌ترین عاملی است که تجربه هویت‌یابی فرد را سامان می‌دهد. جنسیت یکی از رایج‌ترین اصول طبقه‌بندی‌های اجتماعی است و ساختار اجتماعی - فرهنگی همه جوامع انسانی، به شدت متأثر از تفاوت‌های جنسیتی است که غالب آن‌ها طبیعی نمایانده می‌شوند، اما در واقع بر ساخته اجتماع و متأثر از تصورات غالب و ایدئولوژی جنسیتی هستند (رضوانیان و کیانی بارفروشی، ۱۳۹۴: ۴۲).

در واقع تصویر زن سنتی تصویری در خدمت روابط جنسیتی است که ایدئولوژی مردسالار مسلط سعی در حفظ و بازتولید آن دارد و تصویر زن جدید بدیلی در برابر ایدئولوژی مسلط است. رمان‌های عامه پسند بازتولیدکننده ایدئولوژی مردسالار مسلط است و رمان‌های نخبه‌گرا در برابر آن موضعی برانداز دارند. اما نوع نوظهوری از رمان‌های زنان که مرزهای میان ادبیات نخبه‌گرا و عامه پسند را مخدوش کرده‌اند، بدون گسست از سنت‌های فرهنگی موجود تلاش دارند تا با برخوردی انتقادی و پرسش‌گر از این سنت‌ها موقعیت زن در جامعه را مورد تجدید نظر و بازاندیشی قرار دهند. پس رمان‌های عامه‌پسند موضعی تأییدکننده در برابر ایدئولوژی جنسیتی مسلط دارند، رمان‌های بینابینی موضعی انتقادی و چون و چراکننده، و رمان‌های نخبه پسند موضعی براندازانه اتخاذ کرده اند (ولی زاده، ۱۳۸۷: ۲۲۱).

رمان «پاییز فصل آخر سال است» بدون گسست از سنت‌های فرهنگی موجود تلاش دارد تا با برخوردی انتقادی و پرسش‌گر از این سنت‌ها، موقعیت زن در جامعه را مورد تجدید نظر و بازاندیشی قرار دهد. در واقع در دسته رمان‌های بینابینی می‌گنجد یعنی در برابر ایدئولوژی‌های جنسیتی موضعی براندازانه ندارد بعضاً نگاه انتقادی به مسائل و باورهای فرهنگی دارد.

در این داستان ما سه گروه از زنان را می‌بینیم. قشر اول زنان خانه داری هستند که به انتخاب خود و یا شرایط زندگی به فعالیت‌های اجتماعی و کار در خارج از خانه نمی‌پردازند. از جمله این شخصیت‌ها می‌توان به مادر روجا و مادر شبانه اشاره کرد که هر دو از زنان خانه دار و بدون فعالیت خارج از خانه هستند اما تفاوت ساختاری و شخصیتی این دو زن که هر دو دارای نقش مادری هستند بر نوع دیدگاه مخاطب نسبت به آن‌ها تأثیر مستقیم می‌گذارد. مادر روجا با آنکه زنی اجتماعی نیست اما دو فرزند خود را به تنهایی بزرگ کرده و در تربیت آنها نقش اصلی را ایفا کرده است. در مقابل او مادر شبانه با آنکه همسر و دو فرزند دارد، اما این دختر خانواده است که مسئولیت اصلی زندگی را بر دوش می‌کشد در نتیجه می‌توان این گونه برداشت کرد که خانه‌دار بودن زنان در این رمان چندان در ساختار شخصیتی آنها تأثیر نگذاشته و تنها شرایط زندگی و نوع فرهنگ و بینش درونی است که در میان اینان تفاوت شخصیتی ایجاد کرده است. دسته دوم زنانی هستند که به دلیل شرایط نامساعد اجتماعی به فعالیت‌های خارج از خانه و اشتغال دارند. مانند ملوک خانم که به کارگری در خانه دیگران مشغول است اما شخصیت درونی خود را همچنان حفظ کرده است.

دسته سوم زنان فعال و کاری اجتماعی هستند که سه دختر اصلی داستان در این دسته قرار می‌گیرند این زنان نیاز به فعالیت‌های اجتماعی دارند؛ زیرا در بطن جامعه پرورش یافته و خود را جدا از آن احساس نمی‌کنند (جوان و طلوعی آذر، ۱۴۰۱: ۱۹۶).

دو دسته اول که از دل سنت برآمده‌اند مطیع و منقاد ایدئولوژی حاکم بر جامعه هستند ولی دسته سوم که محصول دوران گذار از سنت به مدرنیته هستند نگاه انتقادی و پرسش‌گر به ایدئولوژی مردسالارانه دارند.

علاوه بر زنان، مردان داستان نقش پدر و همسر و برادر را دارند وقتی به عنوان همسر ایفای نقش می‌کنند برخی از حقوق زنان را نادیده می‌گیرند؛ ولی وقتی در جایگاه پدر و یا برادر هستند تکیه گاه زنان داستانند.

۱۲۶: لیلای پس از جدایی از میثاق: کیفم را روی دوشم می‌اندازم و می‌آیم بیرون دلم گرمای تن بابا را می‌خواهد. دلم تنگ شده برای این که از مطب برگردد من و سمیرا را بشناسد رو به روی خودش و چای بنوشد و پشت یر هم بپرسد؟ خب بابا جان زندگی می‌چرخد خوب می‌چرخد.

۱۳۳: شبانه زمانی که مادرش عصبانی است: کاش بابا بود. اگر بابا بود یک چیزی می‌گفت و همه چیز تمام می‌شد. «به مامان می‌گفت: بس کند و به من می‌گفت: چیزی نشده که خودت را نگران می‌کنی، کار هر روزش است. چشم به هم بزنی خوب می‌شود برو بیرون برای خودت یک چرخ بزن سرحال بیایی.» کاش بابا زودتر بیاید. دلم نمی‌آید ماهان را با مامان تنها بگذارم.

۱۸۳: روجا زمانی که به او ویزای تحصیلی ندادند و دنبال فردی بود که ناگفته‌ها و دلنگی‌هایش را به او بگوید: بغل رامین، بغل باباست انگار. دلم نمی‌خواهد از آن بیرون بیایم.

در داستان با سه موضوع اساسی روبه‌رو هستیم: کار، عشق و مهاجرت. که دغدغه‌ی اصلی سه زن جوان داستان است زنانی که نه مثل گذشته می‌توانند تابع هویت سنتی مأخوذ از جامعه‌ی گذشته ایران باشند و نه توانسته‌اند هویتی مدرن برای خود به وجود بیاورند و این موضوع بحران هویت را رقم می‌زند.

انسان دارای هویت کسی است که توانایی ایجاد پیوند میان بنیاد باورها و اندیشه‌هایش و تحولات و دگرگونی‌های پیرامون خود را داشته باشد و بتواند دیروز خود را با امروز پیوند دهد، درغیراین صورت او دچار بحران هویت خواهد شد (قبادی و غیاث‌الدین، ۱۳۸۳: ۱۴۶).

جامعه ایرانی از یک سو «باور به اطاعت پذیر بودن زن از مرد را در تصورات خود دارد و از سوی تحولات در جهت افزایش سطح آگاهی، تحصیلات و اشتغال زنان، نقش‌های سنتی را به چالش می‌کشد و آنچه در جامعه ما در حال وقوع است، شکل‌گیری تدریجی هویت تازه‌ی زنانه متأثر از تحولات اجتماعی اخیر است» (باقریان، ۱۳۹۰: ۲۳۶)؛ هویت‌هایی که از تعامل با دیگران و ارزیابی افراد از چگونگی انطباق با شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی موجود شکل می‌گیرد.

در سال‌های اخیر و در کنار ورود اندیشه‌های مدرن و تحولات اجتماعی، زنان در عرصه ادبیات نیز به تأمل و بازاندیشی در خود پرداختند. در این آثار زن به لحاظ جنسیت در مرکز توجه قرار نمی‌گیرد، بلکه نمادی است از انسانی دورافتاده از خویش که در بستر تحولات

اجتماعی، فرهنگی و محیطی به درجه‌ای از آگاهی رسیده است که دغدغه هویت‌یابی دارد و خود را مورد توجه و تأمل قرار می‌دهد (علی اکبری، ۱۳۸۲: ۱۳).

در واقع؛ زنان نویسنده در آثار خود، بیشتر به تحلیل و بازنمایی مسائلی پرداخته‌اند که فراتر از جنسیت قرار دارد. در واقع، زنان در این آثار نه به‌عنوان موجوداتی که تنها به خاطر جنسیتشان مهم هستند، بلکه به عنوان انسان‌هایی که در جستجوی هویت و آگاهی از خود هستند، مورد بررسی قرار می‌گیرند. این روند، بازتاب‌دهنده تغییرات عمیق در نگاه به هویت زنانه و جایگاه زنان در جامعه است دغدغه هویت‌یابی یکی از مسائل مهم داستان «پاییز فصل آخر سال است» می‌باشد که به نقل شواهدی از آن در داستان می‌پردازیم برخی از جملات نه تنها دغدغه هویت‌یابی را نشان می‌دهد بلکه باور فرهنگی که در جامعه وجود دارد نیز بیان می‌کند.

۱۳: کجای خلقت و با کدام فشار شالوده‌مان ترک خورد که بدون این که بدانیم برای چه، با یک باد، طوری آوار شدیم روی خودمان که دیگر نمی‌توانیم از جایمان بلند شویم. نمی‌توانیم خودمان را بتکانیم و دوباره بایستیم و اگر بتوانیم آنی نیستیم که قبل از آوار بوده‌ایم. اشتباه کدام طراح بود که فشارها را درست محاسبه نکرد و سازه‌مان را طوری غیرمقاوم ساخت که هر روز می‌تواند برای شکستمان چیزی داشته باشد؟

(ناتوانی در بازسازی هویت و زندگی پس از یک بحران)

۱۲۳: دستمال من زیر درخت آلبالو گمشده. گم شدن گم کردن. چرا از بچگی گم کردن را قبل از پیدا کردن یادمان دادند شاید برای همین است که هر روز تکه به تکه چیزهایی را از زندگی‌مان را گم می‌کنیم که دیگر هیچ وقت پیدا نمی‌شوند و زندگی‌مان هر روز خالی و خالی‌تر می‌شود تا دیگر جز یک مشت خاطره خاک گرفته از گم کرده‌ها چیزی در آن باقی نمی‌ماند. (نمادی از هویت گمشده)

۱۵۵: ما دخترهای ناقص‌الخلقه‌ای هستیم از زندگی مادرهایمان درآمده‌ایم و به زندگی دخترهایمان نرسیده‌ایم. قلبمان مال گذشته است و مغزمان مال آینده و هر کدام آن قدر ما را از دو طرف می‌کشند تا دو تکه شویم. اگر ناقص نبودیم الان هر سه تایمان نشسته بودیم توی خانه. بچه‌هایمان را بزرگ می‌کردیم همه عشق و هدف و آینده‌مان بچه‌هایمان بودند مثل همه زن‌ها توی تاریخ، و این قدر دنبال چیزهای عجیب و بی ربط نمی‌دویدیم. (ناتوانی در بازسازی هویت و زندگی پس از یک بحران است)

۱۶۸: نمی‌دانم این چیزی شدن را چه کسی توی دهان ما انداخت؟ از کی فکر کردیم باید کسی شویم یا کاری کنیم. این همه آدم دارند نباتی زندگی می‌کنند بیدار می‌شوند و می‌خورند و می‌دوند و می‌خوابند همین. مگر به کجای دنیا برخورد؟ بابا گفت جوری زندگی کن که بعد از تو آدم‌ها تو را یادشان بیاید... مرا نشانند رو به روی خودش و گفت: من کسی نشدم تو و رامین باید بشوید یادت می‌ماند؟ گفتم آره بابا یادم می‌ماند فردایش رفت و دیگر نیامد. نیامد که ببیند حرفش زندگی مرا خراب کرده چرا من باید کسی می‌شدم؟! (فشارهای اجتماعی برای موفقیت و دستیابی به هویت اجتماعی)

۱۶۹: دو بچه معلوم نیست از کجا پیدایشان می‌شود لای ماشین‌ها از قوطی اسفند دستشان دود بلند می‌شود... ویزایم را که بگیرم همین قدر غریب می‌شوم در فرانسه. هر چقدر هم که لباس‌های شیک بپوشم و موهایم را مدل آدری توتو کوتاه کنم و بی‌لهجه حرف بزنم باز هم غریبم... مثل یک دکمه بنفش وسط یک پالتو قهوه‌ای... باید همه چیز را از اول بسازم... (احساس بیگانگی و نیاز به بازسازی هویت در محیط جدید)

۹۵: نه قاطع بودم و نه راضی همینش بد بود نمی‌توانستم مثل شبانه بگویم درس نخواندی هم نخواندی چیزی نمی‌شود قناعت‌حالم را به می‌زند پیرم می‌کرد انگار همیشه یک هیچ از خودم عقب بودم باید می‌دویدم باید به خودم گل می‌زدم... (احساس ناکامی و نیاز به تلاش برای تعریف و اثبات هویت شخصی)

۱۷۸: من فکر می‌کنم تو هم مثل میثاق نمی‌دانی برای چه می‌خواهی بروی مثلاً مثل کنکور دادنمان. همه کنکور دادند ما هم مثل همه. قطاری بود که داشت می‌رفت...

(تلاش برای بازسازی هویت و انتقاد از تصمیماتی که صرفاً به دلیل تبعیت از دیگران گرفته می‌شود)

۱۷۲: ماهان به نظر تو آخرش من می‌روم فرانسه. نرو روجا دور است گم می‌شوی.

دیدنی میثاق رفت گم شد. (تلاش برای حفظ هویت قبلی)

۱۸۰: هر شب در سرمای زمستان تولوز برای لیلا و شبانه ایمیل می‌فرستم نمی‌گویم زندگی چقدر بهم سخت می‌گذرد نمی‌گویم دلم چقدر تنگ شده اگر هم بگویم باور نمی‌کنند در عوض از خوبی‌های اینجا می‌گویم....

(اشاره به بحران هویت ناشی از تلاش برای تطبیق با محیط جدید)

۷۹: بعدش شاید دلم برای پس کوچک‌های تنگ خیابان ویلا تنگ شود.

(نقش مکان در تشکیل هویت فرد که دوری از آن می‌تواند به بحران هویت تبدیل شود)

۱۰۵: میهمانی دادن انتهای زنانگی است. دلم زنانگی می‌خواست. بعد از این همه وقت. دلم خرید از یک بازار بزرگ می‌خواست. بازاری که بوی مرغ و ماهی و سبزی و میوه تازه را با هم بدهد و در آن هزار شاگرد مغازه سیاه و استخوانی، با دست‌های ترکه‌ای کثیف، میوه بردارند و نگاهم کنند دو مثل پروانه دورم بچرخند و دنبالم بیایند و کیسه‌ها را بگذارند توی ماشینم. دلم انبار شدن یک عالمه کیسه پلاستیکی را روی میز وسط آشپزخانه می‌خواست و سرزدن همزمان به سه ماهیتابه و روغنی که روی انگشت می‌باشد و سوختگی شیرینی که به دهان می‌رود و سوزش آرام می‌شود و صدای تق تق چاقویی که قارچ خرد می‌کند روی تخته چوبی و بی هوا خواندن آوازی قدیمی با ریتم تخته و قارچ و چاقو و سررفتن برنج و گند زدن به گاز و بوی خوب پارچه دم کنی و کم آوردن ظرف برای چیدن غذاها روی میز کاسه‌ای که ناگهان می‌شکند و شکستنش هیچ اشکی در چشم نمی‌آورد. صدای رهایی می‌دهد به جای نگرانی.

باور فرهنگی (نیاز به تقویت جنبه‌هایی از هویت زنانه در دنیای پر مشغله مدرن، باور فرهنگی)

۵۱: می‌گویند دخترها پیرهای قوی را دوست دارند. پسرهایی که از آن‌ها حمایت کنند. پسرهای خوش تیپ و درشت هیكل. پسرهایی که می‌شود برایشان نقش مادر را بازی کرد پسرهایی که شادند و شوخی می‌کنند... ولی من ارسلان را دوست ندارم.

(مخالفت با کلیشه‌ها و جستجوی هویت مستقل و اعمال اراده شخصی، باور فرهنگی)

۱۳۱: مردهای قد بلند نباید گریه کنند حتی اگر منتال ریترارد باشند یا هر کوفت دیگری. مردهای قد بلند که گریه می‌کنند دنیا سست می‌شود. (کلیشه‌سازی و باور فرهنگی)

نیل به مدرنیسم هیچ‌گاه باعث زدوده شدن کامل سنت از صفحه افکار و اعمال انسان نشد، به نحوی که همواره می‌توان کش مکش‌های کوچک و بزرگ را در سرتاسر زندگی بشر مدرن و حتی پسامدرن جستجو و مشاهده کرد (جان نثار لادانی، ۱۳۹۱: ۱۴۲).

در واقع انسان‌ها در تلاش برای سازگاری با تغییرات مدرن، همچنان با ریشه‌های سنتی خود درگیر هستند و این تعارض‌ها بخشی از تجربه بشر مدرن و پسامدرن را تشکیل می‌دهند. در نتیجه، نمی‌توان سنت را به طور کامل از ذهن و رفتار انسان‌ها زدود و همواره باید به نقش پیچیده و پویای آن در زندگی انسان‌ها توجه داشت.

۴.۶. رویکردهای روانی

بحران هویت، فردگرایی، انزوا و تنهایی مهم‌ترین پیامد این گذار از سنت به مدرنیته است که در این داستان به خوبی نشان داده شده است و می‌توان گفت مرکز ثقل این داستان هویت‌یابی، انزوا و تنهایی است. «اگر میثاق کلید سل زندگی لیلا و لیلا بدون آن یک مشت نت پراکنده بود.» (مرعشی، ۱۳۹۳: ۶۵) کلید واژه تنهایی و مفاهیمی که حول این واژه به وجود می‌آید نیز چنین نقشی در این داستان دارند. در واقع تمام داستان حول مفهوم تنهایی به وجود آمده است و این کلید واژه بارها و بارها در ضمن داستان‌ها بیان شده است.

به برخی از شاهد مثال‌ها که این واژه در آن‌ها به کار رفته است، اشاره می‌شود. البته برخی از مفاهیم وابسته به تنهایی مثل ترس، وابستگی به دیگران به دلیل ترس از تنهایی، بغل کردن و... نیز در داستان بسامد بالایی دارند اما برای اجتناب از تطویل مقاله به آن‌ها نمی‌پردازیم.

- ۱۶: سفارش کردی که مرا تنها نگذارند.
- ۸۳: تو هم برو خوش باش ما را بگذار این جا تک و تنها و بی کس.
- ۸۳: مامان خرده‌های نان را ریخت لبه پنجره که یا کریم‌ها بیایند پشت پنجره و بخورند و صدا کنند تا دلش از تنهایی نگیرد.
- ۱۱۵: می‌دانستم برمی‌گرددی نمی‌توانستی مرا با این بچه تنها بگذاری، اصلاً تو آدم تنها گذاشتن نبودی!
- ۱۱۵: امیدم به برگشتنت، به تنها نماندن، به بزرگ کردن پسری که اسمش سیاوش یا فرهاد است... و هیچ وقت هیچ دختری را تنها نمی‌گذارم مرده بود...
- ۱۳۴: کوچک می‌شوم تنها و کوچک در یک دشت بزرگ پر از گرگ.
- ۱۴۷: تنهایی خیلی سخت است، سخت تر از زندگی بی‌رؤیا. آدم همیشه توی ابرها زندگی نمی‌کند کم کم می‌آید پایین و آن وقت تنهایی از همه چیز سخت‌تر می‌شود.
- ۱۴۸- لیلا راست می‌گوید: تنهایی سخت است. هر قدر هم که کار خوب باشد باز هم تنهایی سخت است... .
- ۱۷۹- مگر چقدر بعد از رفتن یادشان می‌مانم: یک هفته، یک ماه، شش ماه. آخرش تنها می‌مانم.
- ۱۸۵- حالا من چطور تنهایی بزرگ کنم؟!
- ۱۸۵- از هیچ چیز ترس، من و لیلا پیش از این همه کنار هم پیر می‌شویم نمی‌گذاریم تنها بمانی.

این واژه بیش از چهل مرتبه در داستان تکرار شده است که نشان از اهمیت آن برای نویسنده است. نویسنده با استفاده از شاهد مثال‌های متعدد، به نمایش تأثیرات روانی و اجتماعی این مفهوم بر زندگی شخصیت‌ها پرداخته است. این اثر نه تنها به بازتاب واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد، بلکه به خواننده فرصتی برای تأمل و بازنگری در نقش‌ها و ارزش‌های انسانی در مواجهه با تغییرات بزرگ اجتماعی و فرهنگی می‌دهد. نسیم مرعشی با تبحر خاص خود، این مفاهیم را به صورت پیوسته و هماهنگ در داستان خود به کار گرفته و تصویری جامع و چندلایه از زندگی شخصیت‌ها و جامعه ارائه داده است.

۷. نتیجه‌گیری

شوالتر، یکی از شناخته‌شده‌ترین چهره‌های فمینیسم در نیمه دوم قرن بیستم، نقدی را پایه‌گذاری کرد که به آن «نقد جنسیتی» گفته می‌شود. از نظر شوالتر، برای بررسی همه جانبه اثر زنانه باید آن را در چهار سطح زبانی، زیستی، فرهنگی و روانی بررسی کرد.

رمان «پاییز فصل آخر سال است» نوشته نسیم مرعشی، یکی از آثار خوب دو دهه اخیر است که در انتشارات چشمه منتشر شده و در سال ۱۳۹۴ جایزه ادبی جلال آل احمد را دریافت کرده است. این رمان به سرعت به چاپ بیست و هفتم رسید و به‌عنوان اثری برجسته در ادبیات معاصر ایران شناخته می‌شود. در این مقاله، رمان مذکور با توجه به رویکرد شوالتر در زمینه‌های زبانی، زیستی، فرهنگی و روانی مورد بررسی قرار گرفت. نویسنده در **سطح زبانی**، با استفاده از واژگان خاص، ساختارهای نحوی ویژه، و فنونی مانند بیان خاطره، خیال‌پردازی و تشبیه، به خلق نوشتار زنانه دست یافته است. زبان در این رمان علاوه بر بیان واقعیت‌ها، ابزاری برای خلق احساسات و عواطف عمیق است. در **سطح زیستی**، نویسنده با توصیف دقیق تجربیات زیستی زنان، از بارداری و مادر شدن تا تغییرات جسمانی، به بیان ملموس واقعیت‌های فیزیکی و عاطفی زندگی زنان پرداخته است. در **سطح فرهنگی**، نویسنده به تحولات ساختاری و فرهنگی و بازتعریف نقش‌ها و هویت‌های اجتماعی زنان پرداخته است. وی با نمایش تقابل میان سنت و مدرنیته نشان

داده که این تغییرات چگونه به بحران هویت و نقش‌های جدید برای زنان منجر شده است. و در **سطح روانی** احساس انزوا و تنهایی ناشی از بحران هویت و گذار از سنت به مدرنیته در داستان به وضوح به تصویر کشیده شده است. در واقع شخصیت‌ها با فشارهای اجتماعی و انتظارات دنیای جدید مواجه هستند، که این امر به تنهایی و انزوای آن‌ها دامن می‌زند.

رمان «پاییز فصل آخر سال است» نوشته نسیم مرعشی، با تبحر خاصی به بررسی بحران هویت، انزوا، تنهایی و فردگرایی پرداخته و تأثیرات این مفاهیم را در بستر گذار از سنت به مدرنیته به تصویر می‌کشد. این اثر، با بهره‌گیری از فنون داستان‌نویسی دقیق و جزئی‌نگر، تصویری جامع و چندلایه از زندگی شخصیت‌ها و جامعه معاصر ایران ارائه داده است. مرعشی با ظرافت و حساسیت، تجربه‌های زنانه را به خواننده نزدیک کرده و با تکیه بر واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی، چالش‌ها و پیچیدگی‌های نقش‌های جنسیتی را بازنمایی کرده است.

داستان از سه شخصیت زن سخن می‌گوید که هر یک با مردانی مواجه‌اند که به نوعی مانع رشد و پیشرفت آن‌ها می‌شوند. این سه زن، به رغم تفاوت‌های خاستگاهی، در مواجهه با چالش‌های مشابهی در زمینه هویت، تنهایی و وابستگی قرار دارند. مرعشی با خلق فضایی از تضاد بین امید و ناامیدی، واقعیت‌های تلخ و شیرین زندگی این زنان را به تصویر کشیده و خواننده را به تأمل و بازنگری در نقش‌ها و ارزش‌های اجتماعی دعوت می‌کند.

این رمان، که یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های نوشتار زنانه در ادبیات معاصر ایران است نه تنها به بازتاب واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد، بلکه فرصتی برای خواننده فراهم می‌کند تا در بطن تحولات بزرگ اجتماعی و فرهنگی، به بازاندیشی در نقش‌ها و ارزش‌های انسانی بپردازد.

منابع

آقاگل زاده، فردوس و عالی‌پور کرد زعفرانلو کامبوزیا و حسین رضویان (۱۳۹۰). *سبک‌شناسی داستان بر اساس فعل: رویکرد نقش‌گر. سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی*، د ۴، ش ۱، ۲۴۳-۲۵۴.

آبرامز، ام‌اچ، (۱۳۸۵). *نقد ادبی فمینیستی*. مترجم سمانه (صبا) واصفی، *مجله چیستا*، ش ۲۳۰، ۷۸۸-۷۹۵.

باقریان، فاطمه (۱۳۸۶). *رشد هویت زنان ایران. زن و پژوهش (مجموعه مقالات)*، تهران: دانشگاه تهران ۲۵۳-۳۳۲

بهمدی مقدس، نجمه و سید مهدی زرقانی و پارسا یعقوبی جنبه‌سرایی (۱۳۹۵). *بررسی جنسیت در شعر کودک و نوجوان از منظر جامعه‌شناسی بدن*. نظریه و نقد ادبی، سال ۱، د ۲، ۱۰۵-۱۲۳.

پاینده، حسین (۱۳۸۲). *گفتمان نقد (مجموعه مقالات)*. تهران: روزگار.

جان نثاری لادانی، زهرا (۱۳۹۱). *چالش‌های سنت و مدرنیته در چند داستان کوتاه معاصر ایرانی*. پژوهش ادبیات معاصر جهان، د ۱۷، ش ۳، ۱۴۱-۱۵۶.

جوان، محمدعلی و عبدالله طلوعی آذر (۱۴۰۱). *اومانیسیم در رمان پاییز فصل آخر سال است نسیم مرعشی*. پژوهش‌های اخلاقی، سال ۱۳، ش ۲، پیاپی ۵۰، ۱۷۳-۲۰۰.

حسام‌پور، سعید و فرزانه بوریازاده (۱۴۰۰). *بازنمایی جنسیت مرد در رمان طویا و معنای شب با تأکید بر درون مایه جلال سنت و مدرنیته*. روایت‌شناسی، د ۵، ش ۹، ۱۲۳-۱۶۱.

خانی سومار، احسان و موسی پرنیان و خلیل بیگ زاده (۱۴۰۲). تحلیل زیبایی‌شناسی دریافت در *رمان‌های دالان بهشت و پاییز فصل آخر سال است* با دیدگاه ادبیات زن محوری. جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، د ۱۵، بهار و تابستان ۱۴۰۲، ش ۱، پیاپی ۲۹.

رز، ژیلیان (۱۳۹۲). *روش و روش‌شناسی تصویر*. ترجمه سید جمال الدین اکبرزاده جهرمی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر، ارتباطات.

رضوانیان، قدیسه و هاله کیانی بارفروشی (۱۳۹۴). *بازنمایی هویت زن در آثار داستان‌نویسان زن دهه هشتاد*. ادب پژوهی، سال نهم، ش ۳۱، ۳۹-۶۳.

زرقانی، مهدی (۱۳۹۰). *تحلیل تعامل سه شاعر زن معاصر با نمونه‌ای از سنت فرهنگی رایج ایرانی*. پژوهش زبان و ادبیات فارسی، دوره ۱، شماره ۲۰، ۲۲۹-۲۵۰.

سلدن، رمان و پیتر ویدوسون (۱۳۹۲). *راهنمای نظریه ادبی معاصر*. ترجمه عباس مخبر، تهران: طرح نو. صادقی گیوی، مریم و بهاره پرهیزکاری (۱۳۸۹). *تبیین مؤلفه‌های هویت سنتی و مدرن زن در شعر پروین اعتصامی*. پژوهش زبان و ادبیات فارسی، د ۹، ش ۲۰، ۲۰۷-۲۲۸.

علی اکبری، معصومه (۱۳۸۲). *ادبیات داستانی، بستری برای بازنمایی زن*. فردیت، مهاجرت، آفتاب، شماره ۲۴، ۵۴-۵۷.

فرادید (۱۳۹۹). چرا زنان نویسنده با نام مستعار مردانه می‌نویسند. <https://faradeed.ir> فاضلی، مهیود (۱۴۰۰). *نقد جامعه‌شناسی رمان «پاییز فصل آخر سال است» با رویکرد ساختارگرایی تکوینی*. پژوهش‌های ادبی، سال ۱۸، شماره ۷۳، ۹۷-۱۲۱.

فرید، زهرا و رقیه رستم پور ملکی (۱۳۹۹). *زبان زنانه در رمان طيور ایلول امیلی نصرالله براساس نظریه لیکاف*. دوفصلنامه‌ی روایت‌شناسی، سال ۶، شماره ۱۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱، ۳۳۷-۳۷۲.

فشی، طیبه و مصطفی گرجی و بهناز علی پور گسگری و پارسا یعقوبی جنبه سزایی و فاطمه کوپا (۱۴۰۱). *تحلیل و نقد شخصیت‌های رمان پاییز فصل آخر سال است بر مبنای نظریه هم بوم پنداری دیوید هرمن (رویکرد جامعه‌شناختی)*. جامعه‌شناسی سیاسی ایران، دوره ۵، شماره ۸، ۱۳۸۴-۱۳۹۶.

قاسم زاده، سیدعلی و فاطمه علی اکبری (۱۳۹۵). *مؤلفه‌های نوشتار زنانه در رمان سرخی تو از من*. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی، دوره ۲۴، شماره ۸۰، ۱۸۱-۲۰۵.

قبادی، حسینعلی و منیژه غیاث‌الدین (۱۳۸۳). «*ظرفیت‌های ادبیات فارسی در بازیابی هویت ایرانی*»، هویت در ایران. به اهتمام علی اکبر علی‌خانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، ص ۱۴۳-۱۶۳.

مالمیر، تیمور و مریم خزائی (۱۴۰۳). *کارکرد نظام افعال در رمان پاییز فصل آخر سال است*. پژوهشنامه ادبیات داستانی، تیر ۱۴۰۳، ۳۰۲-۲۸۵.

محمدی، علی اکبر و حجت‌الله فسقوری نصیبه و شهامت ده سرخ (۱۳۹۹). *کارکرد تکنیک‌های روایی و ترفندهای زبانی در رمان‌های سیدات القمر جوخه الحارثی و پاییز فصل آخر سال است نسیم مرعشی از منظر جریان سیال ذهن*. کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، سال ۱۲، تابستان ۱۴۰۱، ش ۴۶.

مرادی، ایوب و منصوره شهریاری (۱۴۰۳). *بررسی رمان پیاده بلقیس سلیمانی از منظر شوالتر*. زن در فرهنگ و هنر. د ۱۶، ش ۳، ۳۳۷-۳۵۵.

نوری علاء، پرتو و فروغ پروین (۱۳۸۳). *سیمین در سه مرحله، زنی با دامنی شعر (جشن نامه سیمین بهبهانی)*. به کوشش علی دهباشی، تهران: نگاه.

References

- Aghagolzadeh, Ferdows, Aliyeh Kord Zafaranlou Kambozia, Hossein Rezvian (2011). Stylistics of Story Based on Verb: Role-Based Approach. *Persian Poetry and Prose Stylistics*, Vol. 4, No. 1, 243-254. (In Persian)
- Abrams, M.H., (2006). *Feminist Literary Criticism*. Translated by Samaneh (Saba) Vasefi, *Chista Magazine*, No. 230, 788-795. (In Persian)
- Baqerian, Fatemeh (2007). Development of Women's Identity in Iran. *Women and Research (Collection of Articles)*, Tehran, University of Tehran, 232-253. (In Persian)
- Bahmedi Moqaddas, Najmeh, Seyyed Mehdi Zarqani, Parsa Yaqoubi Jansaras (2016). Examination of Gender in Children's and Young Adult Poetry from the Perspective of Body Sociology. *Theory and Literary Criticism*, Vol. 1, No. 2, 105-123. (In Persian)
- Payandeh, Hossein (2003). *Discourse of Criticism (Collection of Articles)*. Tehran, Rouzgar. (In Persian)
- Jan Nesariladani, Zahra (2012). Challenges of Tradition and Modernity in Several Contemporary Iranian Short Stories. *World Contemporary Literature Research*, Vol. 17, No. 3, 141-156. (In Persian)
- Javan, Mohammadali, Abdollah Toluiazad (2022). Humanism in the Novel "Autumn is the Last Season of the Year" by Nasim Marashi. *Ethical Researches*, Vol. 13, No. 2, Serial No. 50, 173-200. (In Persian)
- Hessampoor, Saeed, Farzaneh Boriazadeh (2021). Representation of Male Gender in the Novel "Touba and the Meaning of the Night" with an Emphasis on the Theme of the Conflict between Tradition and Modernity. *Narratology*, Vol. 5, No. 9, 123-161. (In Persian)
- Khani Soumar, Ehsan, Mousa Parnian, Khalil Beygzadeh (2023). Aesthetic Analysis of Reception in the Novels "The Corridor of Heaven" and "Autumn is the Last Season of the Year" from the Perspective of Feminist Literature. *Sociology of Art and Literature*, Vol. 15, Spring and Summer 2023, No. 1, Serial No. 29. (In Persian)
- Rose, Gillian (2013). *Method and Methodology of Image*. Translated by Seyyed Jamaluddin Akbarzadeh Jahromi, Tehran, Institute of Culture, Art, and Communications. (In Persian)
- Razvaniyan, Qadiseh, Haleh Kiani Barforoushi (2015). Representation of Women's Identity in the Works of Female Storywriters of the 1980s. *Literary Research*, Vol. 9, No. 31, 39-63. (In Persian)
- Zarqani, Mehdi (2011). Analysis of the Interaction of Three Contemporary Female Poets with a Sample of Iranian Cultural Tradition. *Persian Language and Literature Research*, Vol. 1, No. 20, 229-250. (In Persian)
- Selden, Raman, Peter Widdowson (2013). *A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory*. Translated by Abbas Mokhber, Tehran, Tarh-e-No. (In Persian)
- Sadeghi Gevi, Maryam, Bahareh Parhizkari (2010). Explanation of the Traditional and Modern Components of Women's Identity in the Poems of Parvin E'tesami. *Persian Language and Literature Research*, Vol. 9, No. 20, 207-228. (In Persian)
- Ali Akbari, Masoumeh (2003). Fiction Literature as a Platform for Representing Women. *Individuality, Migration, Aftab*, No. 24, 54-57. (In Persian)
- Faradid (2020). Why Do Female Writers Write with Male Pseudonyms? <https://faradeed.ir> (In Persian)
- Fazeli, Mahbod (2021). Sociological Critique of the Novel "Autumn is the Last Season of the Year" with a Genetic Structuralism Approach. *Literary Researches*, Vol. 18, No. 73, 97-121. (In Persian)
- Farid, Zahra, Roghieh Rostampour Maleki (2020). Women's Language in the Novel "Birds of September" by Emily Nasrallah Based on Lakoff's Theory. *Biannual*

- Journal of Narratology, Vol. 6, No. 11, Spring and Summer 2022, 337-372. (In Persian)
- Fashi, Tayebe, Mostafa Gorji, Behnaz Alipour Geskari, Parsa Yaqoubi Jansarai, Fatemeh Koupa (2022). Analysis and Critique of the Characters in the Novel "Autumn is the Last Season of the Year" Based on David Herman's Homo Pictum Theory (Sociological Approach). Political Sociology of Iran, Vol. 5, No. 8, 1384-1396. (In Persian)
- Qasemzadeh, Seyedali, Fatemeh Ali Akbari (2016). Components of Women's Writing in the Novel "Your Redness from Me". Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Vol. 24, No. 80, 181-205. (In Persian)
- Qobadi, Hosseinali, Monireh Ghiaseddin. (2004). "The Capabilities of Persian Literature in Recovering Iranian Identity", Identity in Iran. Edited by Ali Akbar Ali Khani, Tehran: Humanities and Social Sciences Research Institute of Jihad-e-Daneshgahi, pp. 143-163. (In Persian)
- Malmir, Taymour, Maryam Khazaei (2024). Function of the Verb System in the Novel "Autumn is the Last Season of the Year". Literary Studies Quarterly, July 2024, 285-302. (In Persian)
- Mohammadi, Ali Akbar, Hojatollah Fesnaghar Nasibe, Shahamat Dehsorkh (2020). The Function of Narrative Techniques and Language Tricks in the Novels "Ladies of the Moon" by Jokha Alharthi and "Autumn is the Last Season of the Year" by Nasim Marashi from the Perspective of the Stream of Consciousness. Comparative Literature Research Journal, Vol. 12, Summer 2022, No. 46. (In Persian)
- Moradi, Eyoub, Mansoureh Shahriyari (2024). Examination of the Novel "Peyadeh" by Belqis Soleimani from the Perspective of Showalter, Woman in Culture and Art, Vol. 16, No. 3, 337-355. (In Persian)
- Nouri Ala, Parto, Forough Parvin (2004). "Simin in Three Stages, a Woman with a Skirt of Poetry" (Simin Behbahani's Festschrift). Edited by Ali Dehbashi, Tehran, Negah. (In Persian)